

ACC. N:R. M.10855: 1-5. (inlil. 1 tecken)
Landskap: Småland Upptecknat av: folkskoll. G. A. Hartman
Härad: S. Möre Adress: Pelhamåla, Vissefjärda
Socken: Vissefjärda Berättat av: Upptecknaren
Uppteckningsår: 1948 Född år 1888 i Vissefjärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

De första velocipederna. s. 1-5.

1
ACC. N:R M. 10855 /

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

DE FÖRSTA VELOCIPEDERNA.

Det är nu omkring 60 år sedan de första "riktiga" velocipederna uppenbarade sig på vägarna här i Vissefjärda. Dessförinnan hade man haft höghjulingar, ett mycket stort framhjul, på vilket tramporna satt och verkade direkt på framhjulet, samt ett litet bakhjul eller två små hjul där bak för balansens skull.

I min hemby, minns jag dunkelt, jag var väl bara ett par år då, att det fanns en höghjuling, som tillverkats av en snickare och sedan beslagits med järn av bysmeden. Hjulen var lika vagnshjul, fast "tingligare", och hade hjulskenor av järn. Det slamrade därför starkt, när den var i gång. För att kunna stiga upp på en sådan pjäs måste ryttaren leda hojen till en stor sten eller en stenmur och sedan stöta ifrån så att velocipeden fick litet fart, tills vederbörande fått tag i tramporna. Utvecklingen gick vidare, och åbäket nummer två såg jag i Vissefjärda. Den var smäckrare men mycket högre och hade två hjul bak, alla tre med ringar av massivt gummi, mycket smala. Dessa velocipeder gick något lättare men var rätt riskabla att sätta sig upp på. Det måste ha varit "dödsföraktande"

ACC. N:R M. 10855: 2.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

personer, som vågade sig på äventyret. Naturligtvis var det ynglingar som var viga och djärva, som skaffade sig dylika "åk".

I min hemby, Fågelsjö, fanns det ett par småpojkar, som sett en höghjuling, och som sedan satte i gång med att "tillverka" sådana. Det var i slutet av 1890-talet. De gjorde hjulen av tumsbräder, vilka de spikade ihop med slårar på bägge sidorna, två på var. Det främre hjulet var litet större men inte mycket. Tramporna var anbragta på framhjulet, men det var inga pedaler utan bara träpinnar att sätta fötterna mot, när man åkte. Den såg exakt ut som den enkla ritningen, som bifogas. Sitsen var en bräd-bit, som var klädd med tyg och stoppad med hö. Om höghjulingarna, som var förebilderna slamrade, så var det intet mot vad dessa hemmagjorda don åstadkom av dån och skrubbingar inne i "gafflarna". Emellertid tyckte vi småpojkar att dessa åkdon var prima don, för vi skaffade oss alla var sitt, och priset var billigt, 25 öre stycket, då vi släppte till bräder och björkvirke samt takspik samt några stycken långa spikar. Vi gav oss t. o. m. ut på "långresor" till handelsboden en fjärdingsväg bort samt väckte inte litet uppseende på folk, som aldrig sett underverken förut.

ACC. N:R M. 10855:3FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Den stora sensationen kom, då vi i byn såg den först cykeln, med luftringar på hjulen samt ståltrådsekrar i hjulen, alltså en cykel enligt våra nuvarande begrepp. Och allvarligt talat, så har cykeln inte undergått några större förändringar på femtio år, som gått sedan jag såg en för första gången. Ägare var min kusin, som var folkskollärare, sedermera överlärare i Jönköping, vilken f.ö. fortfarande är i livet. Han kom hemcyklade den långa vägen från Jönköping efter vårterminens slut, och den färden, 20 mil, hade han gjort på en dag. Det tyckte vi var oförklarligt, men det var sant.

Den tidens riktiga cykel hade dock lite grann olikaheter mot nu i alla fall: det var inget fråhjul utan man bromsade med handbroms, som verkade på framhjulets gummiring. Och så var såväl fälgar som stänkskärmar av trä. Dessa avlöstes dock snart några år senare med dito av bleck, ty dessa delar av trä "slog sig", blev vinda och sneda, när de blivit genomfuktiga och sen stod i solen och hastigt torkade. Den tidens cykel var även en riktig "dyrgrip", i det den betingade den svindlande summan av 300 kr. per styck, lika mycket eller mer än den allra präktigaste häst på bondlandet, d.v.s. i vår trakt. I våra dagars valuta motsvarar det

ACC. N:R M10855:4FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

minst en tusenlapp om detta förslår. En folkskollärare på landet hade på den tiden en årslön av 600 kr., alltså en halv årslön för en cykel! Räk- nar med den utgångspunkten var det lika med 4,000 kr.! Det var således inte att undra på, att min kusin var rädd om sin cykel, som om det varit hans ögonsten. Det dugde inte att komma den nära, mycket mindre ta på de blanka delarna. Och att sätta sig opp på den och få susa i väg ansåg vi som något ouppnåeligt av jordisk sällhet. Kusin Karl talade om att han nästan skrämt livet ur folk i avlägsna bygder, då han rullat genom by- arna, och gamla Smed-Hanna trodde hon såg Hin själv, trampande fram på en spinnrock, när hon mötte Kalle. Lika rädda eller värre var alla hästar, som skyggade och föll i sken gång efter annan, när någon cyklist tysta som andeväsen med fart svepte förbi intill skjutsen. Och ringde rytta- ren på klockan också, då först blev det panik och hästen tog ett skutt med vagnen i diket. Men de små ystra öläanningarna vande sig snart nog vid de konstiga åkdonen och låtsade snart inte om dem, ty det blev allt flera av dem på alla vägar och i alla byar, allt vad tiden gick. Själv erhöll jag min första egna cykel 1910, men då hade priset gått ner till 150 kr., ingen liten summa den heller på den tiden, då man för dessa

ACC. N:R M. 10855:5.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

pengar kunde få tre de finaste herrkostymer á 50 kr. styck. I våra peng-
ar nu alltså lika med 600 kr.!

De som först köpte cyklar, var ynglingarna, sedan kom flickorna men
inte i så stort antal. Bondpojarna här i trakten gjorde cykelaffärerna
med en agent, och hos honom kunde man också ordna med avbetalningsköp.
Nu blev det bekvämt för pojkarna, när de skulle till sina flickor på lör-
dagskvällarna eller besöka skyttefesterna! Det var annat än att loda till
fots. Det gick ju det också, då man inte var van vid annat, men cykelköpen
smittade av sig, och det blev allt fler och fler. Också äldre personer
såg med sin fördel förenligt att lägga sig till med en "velosopåsned",
men de hade rätt svårt för att lära sig cykla. Ja, det berättas om en dy-
lik gammal man, att han snörde fast cykeln vid hyvelbänken i verkstaden
när han första gången skulle sätta sig på. Man sände efter de första
velocipederna från Stockholm. från Malmö, men fram på 1910-talet blev det
en cykelfabrik inom socknen, i Emmaboda, som då hörde till Vissefjärda.
Och sen kunde man köpa sig detta det finurligaste av alla åkdon, det bil-
ligaste och folkligaste, för billigare och billigare pris och dett nästan
i var handelsbod i bygderna. Detta är utvecklingen av cykeln och sprid-
ningen under de senare 50 åren.-